

Emnenr. 70

Fylke: Vest ayder

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Halse & Harkmark

Emne: Fra robal og seil til motor

Bygdelag:

Oppskr. av: Tobias C. Lunde

Gard: Saamim

(adresse): Saamim, Mandal

G.nr. 75 Br.nr. 5-6

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

De fiskerier som vesentlig ble drevet rundt hundreårs skiftet her på kysten var følgende: nesten alle var i sesongene med i helme-fisket, inne mellom skjærene og i fjordene.

Lakefisket ble drevet med kilenot, til dette fiske brukte man mest Holme-sognsbåter. De var bygd i Holme sogn av eikematerialer, forholdsvis korte og gunne; men meget brede og hadde stor seilføring fokke og Spirtseil. Som det vil forstås, ble det å lite på seila undtagen i blikstille vær. De var vanlig 1 eller 2 mand ombord, de hadde som vanlig 2-3 garn å passe.

Særlig ved Hildøy kunde det være strabasiøst, når man hadde 1 garn på østsiden av øya og 2 på vestsiden - eller motsatt, da var det å ta en side først, og så gå over øya til en

annen båt på modsatt side,
og så utt iggen.

De samme båter ble også i for-
rige århundrede brukt til kreitfiske
vintertid på grunnene en mils
vei av kysten.

Hummefisket ble drevet i meget
mindre båter (færinger) 17 fods
3 bords - Hardangerbyggde spekter.
2 mand ombord. Her var det
mest arene å stole på. Seilet
var råseil som ble brukt
under veiene. I storm har
jeg vært med å hat 3 rer i seilet
samt surret det til råa framme.

Under seilads, sad en mand og
holt fallet klar til å fire seil, den
andre holt skjøte i den ene hand
og styreären med den andre.
Under fisket hente det altfor ofte
at disse små spekter ble fylt
av en brotsj - eller skar med
under seilads. Mange ble
liggende der ute.

Her i Halse har notfiske etter
Blege (Prut) mortog sild og om
sommere etter sei og makrel,
vert vort beste fiske, til dette
var alltid de samme små
spekter brukt. Til det første
var det 3 mand. Til sei og
Makrel bruktes større not -
i 1880 arene 13-14 alen dyb, senere
20-24 alen, og rett før motoren
kom var noten som aftes 30 alen

dyp. Man var da nødt til å ha en ekstra-rol større notbåt og brukte den lille som litbåt eller hadde mortenoten i den. Et slikt notlag var gjerne 3 til 6 mand.

Jeg har mange gange vært med å ro serea 2 norske mil fram og tilbakers på dagen - eller natta - selvfølgelig ble dette tildels et voldsomt slit - helst når man som meg fant på å drive notfiske etter blige og most alene for å gjøre det mere lønnsomt.

Våren 1922 rodde jeg til Ramsland, Lindesnes i sterk motvind av Vest, "kastet" hele natten og rodde hjem igjen og til byen (mandal) mot sterk øst vind. Da besvinte jeg 2 ganger på veien - Det ga stødet til at jeg anskaffet motor til dette fiske. Roturen ble over 5 mil ialt.

Utbytte ble ellers fordelt slik: Hümmerfisket - båt og teiner $\frac{1}{3}$ samt $\frac{1}{3}$ til hver av de 2 mand. Som 15 års gutt fikk jeg $\frac{1}{4}$ de 2 første trek, siden $\frac{1}{3}$. Senere år fikk jeg full part $\frac{1}{3}$ hele tiden.

Ved smånotfiske etter blige, most og sild ble også redskapen regnet lik 1 mand - 3 mand og Not ble lik $\frac{1}{4}$ på hver.

Makrelnota tog på 50% det første jeg husker og ned til 25% for serea 30 år siden. Da motoren kom fikk den en ekstra lot - på 5 til 10%. Det resterende ble så delt på samtlige - Unggutter

ikke Tildels bare 1/2 mands part.

4.
Dette var værlig. men der går
minstre beretninger og undtagelser
om noer som regnet slik at de fikk mest
alt selv.

Jo vist ble fisket diskutert ombord
men ellers var det nå brukets eier
eller hovedsmand som hadde komman-
doen, særlig ved Makrel nota var
det han som ropte "lad gå" secündene
var for dyre til å ta opp noen
parlamentering.

Etter makrel og Sei kunde vi
ligge uken ut på samme sted
og vente på fisk, I slike høve
rodde gjerne 1 eller 2 mand
hjem for å fylle samtliges
nistetiner. Fikk vi kasted eller
gikk fra en bukt, kom mest
andre og tog "borten" Derfor ble
vi nødt til å ligge til fisken kom.

Man har også i umindelige
tider brukt drivgarn etter Makrel
utenfor kysten. For serca 80-100
år siden brukte man til dels
de største forannevnte Holmesøgs-
båter til dette fiske, de var som
for nevnt bygd av eik med Binar
nagel (ikke klink) og var utypre sterke.

Særs brukte man små
skjøyter, men man var meget
avhengig av værforholdene og
misted mange fiskedager - blik stille
var nesten verre end alt, da måtte
man ro ut - drev så kanskje 2 mil
til havs med strømmen om natten

2
det herste de først kom ind mot
kveld neste dag.

5

Runt hundreårs skifted fisked
alle mand i felles lag her på (na)
gården Saarnum - noen drev
Laxefiske andre ålefiske med teime
eller not. med en liten skjøyte
27 fod lang drev de etter makrelen
I 1904 fikk de bygd en ny stor
skjøyte på 32 fod lang ved Høllens
verf, Søgne. Fullt ferdig med
seil og rig kostet den kr. 1100.

Manskaper ble Petter Johnsen, Theodor
Tjonesen og min morbror Theodor
Tobiasen. Petter Johnsen hadde
i Amerika stelt noe med en
motor, og fikk nå de andre med
på å sette ind en meget
tung bygd 3 Hk. Alfa opprings motor
også den kostet serca 1100 kr.

Må slippe de iblant sine
kamerater i gamle skjøyta ut, mere
skyldent de fant dem på indveien.

Dette er så langt jeg kan
erindre og finne ut Halse
Søns første motor.

Petter Johnsen tilbød ingen annen
(de første år) å komme med i
maskinrummet. Og han vogted
vel den som stod i styreluka.
Han motte stå stille, for ikke
å forstyrre motoren.

Jeg liide selv denne skjøyta
til losjifartoy under vårsildfiske
1916 - Den gikk over forventning-
ig stille vær.

Den første som satte ind motor

i sjekta var Gabri. Torpildsen Farestod ⁶ ⁶
det var i 1912. Det var en 3 HK.
2 takt Atlantamotor magnettenning,
petroleumsmotor. Men både G. T. og
3-4 andre som i de nærmeste 2-3 år
anskaffet disse motorer hadde mye
spår med dem - de rodde dem
fram halve tiden - derlige motorer
og uvidde folk. De fleste av os
vill vente å se tiden an.

De som vill ombord å se G. T.
motor ble forbyd å ha fyrstik i
lomme - - av hensyn til Branfaren.

En drivgarns skjøyte til på
Stjernøy og en fra Hark mark fikk
også ind 3-4 HK. opplysnings motorer rundt
1912.

Jvort lag på Narsildfiske (vi var
5 mand som eide like mye i redskaper) sat
vi i 1918 ind en 8 HK. Vestkysten
i en 30 fods åpen båt, båten kostet
1050 kr. og motoren 800 kr. Det var
ellers lite motor kjøring under
første verdenskrig. men da den
var over hodde fiskerne fått blod
på tand - Det var forergerligt
å se en kameratbåt fosse forbi
når man selv sled med arene.
Og så rak de nye mer og kom
helt uthvilt fram til fiskepladsen.

Da jeg Næren 1922 anskaffet motor
til småfisket, var det en 3-4 HK.
atlanta 4 takts - båten var 20 fod
og bygd for motor. Om høsten samme
år brukte den til himmerfisket,
som så vidt jeg vet første mand

motor 1300kr.

ialfald på Sørlandet som brukte motoren dagen lang under dette fiske. Jeg var da alene om bord.

Etterpå fikk jeg høre hvorledes en av Halse Sogns prestenes menn hadde lært av meg og drive gjøret med dette, at Tobias var gåt lag med Rockefeller - det galt å bruke opp oljen - Mi har an snart på fattigkassen.

Jeg brukte 5-6 liter petroleum, doglig å 12 øre, det kostet meg for 3 ukers fiske serca 1400 kr - mens samme mand betalte sin partmand serca 150 kr i samme tidsrum.

Andre var bedre regne mestre og anskaffet motorer så snart finansene tillod det. I 1935 tror jeg den siste rospjekt var borte fra Himmervæsked her.

I 1922 la jeg også en kasse (kass) bag på båten til makrel nota og lod motoren gjøre 3 mands arbeide ved å gå ut nota og slupe den til lands. Jeg husker engang 2 store notlag minst 10 mand stod på en høi knaus og så på meg som arbeidet det alene. Da de gikk ned var der ingen som lo mer; men en av dem gikk rett til byen og bestilte samme slags motor. Leve konkurransen!

I dag er dette landnotfiske nesten en saga blot; men motoren har åpnet nye muligheter. I dag ligger vi med Smørpe noter

etter Makrelen fra inderste fjord 88.
til langt ut i Nordsjøen.
Når en har funnet Makrelen
anroper han sine kamerater i
telefonen - Det blir opplyst av
helt flåter og hundreder ja tildels
tusinder av heste krefter settes i
sving - en kappkjøring uten like.
Snart går den ene mot etter
den andre over rekken, Smørpe-
Wiren hales ind med motoren
og makrelen høves om bord med
motoren.

Der brukes nå til dette fiskebåter
fra 26 fod til dekkede fartøyer på
over 50 fod og maskiner op i 100 HK.

Drivgarnsfiske etter Nærvid har nesten
ikke vært drevet herfra Halsøttarkmark; men fisket
har i iunindelige tider (og vet sikkert fra 1840-50)
vært drevet sterkt bündgarn langt hele
Nestlandet - dog mest ved Hauge sund.
Man brukte da et losfjartøy-skjøyte
eller kutter, og var delvis 2 lag ombord.
Et lag agter og et forut.

Første år jeg var med i 1904 var
vi 4 forut 2 unggutter med vore
fædre - robåten var lastet 12 mål
sild (18 HK). agter var 4 voksne
mand, deres båt lastet hele 20 mål.
Noen år senere ble disse båter kuttet
på mitten og påbygd - eller nye bygd
som lastet op til 30 mål.

Reisene med disse båter, på dek
eller på slep, var forferdelig
vintersdag (jan. feb.) det kunde ta
uker for færens rev lå agter ut.

Hjemturen - med solen høyere på himlen gikk som regel bedre. men ofte lå flåden i Tananger og ventet på leilighet til å komme forbi føren, og da var det vanlig at fiskerne trøstet hverandre med, at Langfredags vesten kommer nok i år også.

Først i Mellomkrigs årene ble motoren almindelig i dette fiske. Først i fiskebåten - som så skapte Losjifarkosten siden i skjøytta, da kunde båten settes på land for alltid, man fisket fra skjøytta, man kunde bruke flere garn, let å flytte etter silden. Og let var det på veiene - men det ble desverre ikke alltid let å finne silden - Den er forsvunden.

Jeg har ovenfor skrevet pit og vel snart på det neste av det som er spurt om i det tilsendte spørma. Så noen mere dirikte svar.

De første 2 takts motoren ble mest alle av. Båtene ble kjønt på lang avstand i det en mand mest stod med erden i vøre og sveivet på motoren. Der gikk bare når den selv ville; de så den var morgengretten, enten det var kveld eller morgen. Der ble

bare brukt til veiene.

III Sj og mange med meg mener
dit er påviselig at motorene x
skremmer enkelte fiskearter
(Mange motorer) som Lax-sild og Makrel.
til sildefisket brukte man
samme mannskap som før;
(mest 5 Mand) men de brukte
Mange fler garn.

Dit samme gjelder for Makrel-
driving. Deri mot kunde
landnotfiske etter Makrel og Sei
sende hjem 3-4 Mand. I kunde
greie det, men 2-3 Mand er
vel mest vanlig.

Idag er de fleste så pas motor-
kyndige, at de greier seg.

Motorens innvirkning.

Fisket kan drives langt mer
kontinuerlig idet avstandene er
borte og værforholdene spiller
heller ikke den rolle som før.

Lit modkuling spiller ingen
rolle, heller ikke stilla — Det
er også lettere å følge med fisken
der den går. På grund av konti-
nuerlighet i fisket kan vi ha
en fast arbeidsstyrke på land.
Der medgår minst kr. 1.00 pr. kg. Tilkasser,
Is, pragt og arbeidspenge, helst mye
mer.

Petter Johnsen, Soanum som jeg nevnte foran, var av gammel Halse slekt, sønne søn av bygdas første Ordfører- og nær slektning av fabrikker f. P. Johnsen, Kn. Sand. Han var mange år til sjøs og i New York senere medlem av Herred styre mange år takstmand og mange andre kommunale hverv. Det hetu omme ham i Soanumsvisa herca år 1900.

Petter Johnsen har talegaver og klagebrev i Masse lager. Som norsk Amerikaner han har vet på det som ei de andre kan.

På det lille bruket sit var han nok i serlig grad foregangsmand.

Jabr. Torkildsen, Farestad var en av Stjernåyas gamle seilskute og fisker slekter.

Da jeg også har nevnt meg selv kan jeg meddeli: jeg kan følge farsetters på Lunde, Halse. til 1680 og mors etta på Soanum til 1680.

Min far var skipperborger, fisket i sin alderdom, selv har jeg drevet fiske og småbruk, avburt av 4 Amerika turer. Jeg har vært takstoman i Norges brannkasse fra 1936

og er det enda. Medlem av herredstyre i et snes år - i periode i formansskapet desuten skolestyre flere perioder -

Ligningsuttvalg. Mangeårig medlem av forstanderskapet i Hæse & Hark mark sparebank - er det fremdeles. Domsmand. forøvrig: kommitter - byggenemder og hvad ellers forefaller i en kommune.

Medlem av forstanderskapet i Norges Makrellag fra start til nå, likeså i Skagerrakfisk. Er og har i en del år vært formann i styret for Fiskernes Salgsag, Mandal, Naraform. i den Offentlige Fiskerinemnd, like så medlem av Samarbeidsnemnda for Fiskernes Ulykkeskasse, Trondheim.

Som medlem av den kommunale Sozenemnd har jeg færtid meget rikt og samlet stof til en H & H.

bygd
Lage.

Da så fru. Landbruks skolebestyrer O. J. Bruskeland, Mandal for en tid siden bad meg overta hans arbeid i denne lag, da han ikke følte seg kompetent, lovd jeg å skrive endel etter i hinkens mel sen.

Er der ting de ønsker mere uttjellig, skal jeg om kan, svare på det, når tid gives.

Saanum pr. Mandal 15 juni 1959

Tobias lo. Lunde

født 18/8 - 1889

14502